

Nagy Anita Ágnes

Ékszeres doboz Békés megyében A dobozi Wenckheim-kápolna és -kripta

A kápolna és a kripta
madártávlatból
(Fotó: László János)

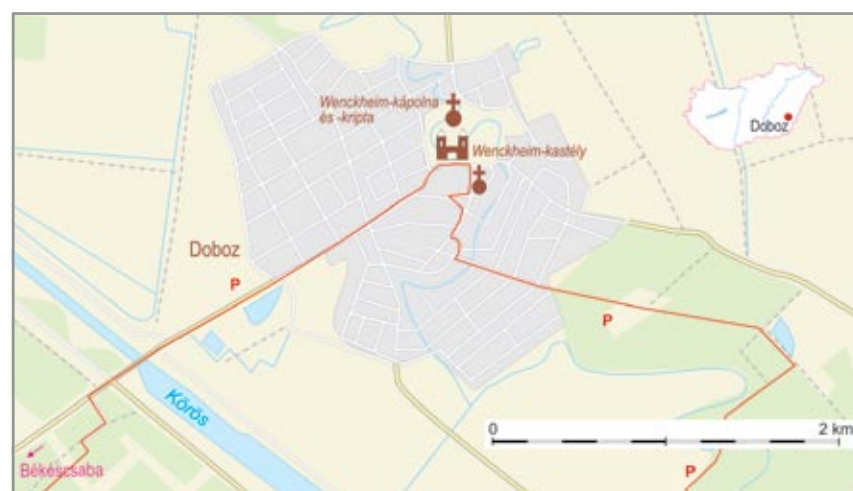
Az Alföld szívében, Békéscsabától alig néhány kilométerre, egy kevésbé ismert község központjában, az arra járók előtt mégis rejtve áll két kis épület: a dobozi római katolikus kápolna és kripta. A kicsi templomot a környékeliek csak ékszeres dobozként emlegetik.

A zömében reformátusok lakta Dobozon a 20. század elejéig nem volt a római katolikus felekezetnek temploma, pedig ekkor már szép számmal éltek hívek a Wenckheim-birtokhoz tartozó településen. A grófi család az alig 5 km-re fekvő gerlai Wenckheim-kastély kápolnáját használta, az uradalom katolikus alkalmazottai pedig az iskolában gyűltek össze vasárnaponként. A falu birtokosa, Wenckheim Dénes, a gazdaságáról, vadászatairól Európa-szerte ismert gróf, Doboz kegyura, 1896-ban határozta el, hogy templomot épít a közösségnek. A mára a felismerhetetlenségig átépített kastély egykori parkjának az északi végében, a park fái közt megbújva emelkedik ez az épület a vele elválaszthatatlan egységben álló Wenckheim-kriptával.

A földbirtokos eredetileg a falu központjába, a kastély közvetlen közelébe, a főút mellé tervezte a két épületet felépíttetni, de az építészeti előírá-

sok alapján higiéniai okokból a falu belterületén nem lehetett kriptát létesíteni. Wenckheim Dénes azonban nem engedett abból az elképzeléséből, hogy a két építményt egymás mellé helyezték, így a szabályokhoz igazodva, a család és a gyülekezet számára is kedvező helyen, a parknak a kastélytól legtávolabb eső zugában, a kertet északkelet felől határoló közút közelében került felépítésre a kápolna és a kripta, ott, ahol a park korábban kialakított sétaújtjai összefutottak.

A műemlékek elhelyezkedése a településen

A kripta kupolájának mozaikja

A Wenckheim család dobozi sírboltja

A kápolna belső tere és oltára

Az épületek terveinek elkészítését egy osztrák építészre, az „architekt in k. k. Baurath” Viktor Siedekre bízta. A bécsi építész munkássága kiterjedt az egész Osztrák-Magyar Monarchia területére. Hozzávetőleg tíz esetben magyar területen, a magyar főúri réteg számára dolgozott. Munkái között főleg kastélyokat, villákat, palotákat találunk, de számos középületet is tervezett. A dobozi templom, mint épülettípus azonban ritkaság Siedek épületei között. Az építész munkáira a stílusok sokfélesége jellemző, hiszen a korabeli építési-tervezési gyakorlat megkövetelte a művésztől, hogy otthonosan mozogjon a különböző történeti stíluskorszakokban. Az együttes tervezésekor az építész a romanika stílusjegyeit választotta.

A keletelt, egyhajós templom két nagyobb tömbből épül fel. A templomteret magába foglaló tömb déli oldalához toldalékszerűen csatlakozik a földszinten a sekrestye, az emeletre a karzatot magába foglaló keskeny, a hajónál rövidebb rész került. A nyugati háromszögű homlokzat sarkaihoz kissé szélesedő harangtoronyok kapcsolódnak, középtengelyében áll a csúcsos oromzattal zárt bélétes bejárat. A két eltérő kialakítású torony közül az északi hengeres, a hajónál is alacsonyabb. Aljában ajtónyílás látható, mögötte az orgonakarzatra vezető csigalépcső indul. A másik torony négyzetes alapú, ez a templom fő tornya. A szentély félköríves lezárású, hengeres tömbjét két íves részsűs kialakítású ablak töri át. A templomtérben a boltszakaszokon szemet gyönyörködtető díszítőfestést találunk. Az apszis boltozatán az angyalokkal körülvett Atyaisten mozaikja a korakeresztény időket megidéző aranyozott háttérből tűnik elő. A berendezés egésze igényes kivitelezésről, jó ízlésről, és bőkezű építtetőről árulkodik.

A kör alaprajzi elrendezésű, rejtett kupolával fedett sírkápolna bejáratát Krisztus őrzi, boltívébe a Wenckheimék címerét helyezték. Az épület nyolcszögű belső terében hat sírhely került kialakításra. A kupoladobon kialakított árkádok közeit aranymozaik díszíti, a bejáratnál szembe lévő három árkádív alatti mozaik Jézus születését ábrázolja. A gömbboltozatra feltekintve a gerlai kastélykápolna mennyezetének inverzére ismerhetünk. Ott sötétkék alapon arany csillagokkal, itt arany alapon kék csillagokkal telehíntett mozaik díszíti a mennyezetet, csodás fénybe vonva a teret.

A mesterségesen kialakított „magaslaton” 1897-ben kezdődött el az építkezés, amelyet Rossipal József uradalmi erdőmérnök vezetett; öt év múlva – 1902-ben – a kápolnát a Szent Kereszt tiszteletére szentelték fel. Az 1897–98-as tervsorozat a Budapesti Építészeti Múzeum Gyűjteményét gazdagítja, töredékei a bécsi Siedek-hagyatékban is megtalálhatók. Az építkezésről és annak kö-

rülményeiről csaknem minden adat fennmaradt, egyedül az építész és a megrendelő levelezése nem. Rosszpal öt éven keresztül következetesen vezette az építési naplót, ez ma a dobozi plébánia tulajdonában van. A kápolna későbbi plébánosának, Steib Jánosnak az építkezésre vonatkozó kéziratát a Békés Megyei Levéltár őrzi.

Először a kripta készülhetett el, annyira, hogy használatba vehessék; az 1899-ben elhunyt két éves Rudolfot, Wenckheim Dénes elsőszülöttjét már itt temették el.

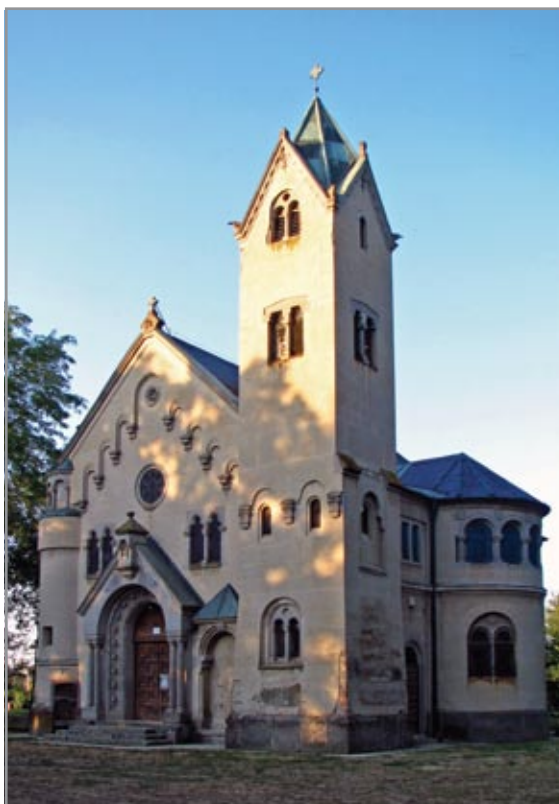
Az építkezéshez szükséges alapanyagot az uradalom biztosította, a téglát Dobozon égették, a meszet Békéscsabáról hozták. A vörösmárványt Wenckheim Frigyes borossebesi uradalmából szállították, de csak a toronyba vezető csigalépcsőt faragták ki helyben, minden egyéb elem készen érkezett, amelyhez külön kocsit csináltatott Wenckheim Dénes. A legnagyobb tömb, a kripta bejárata fölötti feltámadás szobor szállítása és felállítása okozta a legtöbb gondot, „Szisz János még harminc év múltán is törülte a homlokát, amikor erről beszélt”.

A berendezés, beleértve minden ajtót, ablakot, Bécsből érkezett. A gazdagon faragott intarziás stulumot, a gyóntatószéket és az egyéb asztalosmunkákat Roggenhoffer Károly bécsi asztalos készítette.

Készen érkezett továbbá a homokkőből faragott szószék, vörösmárvány oszlopköteges lábbal. A nyolcszögű keresztelőkút is vörösmárványból készült. A bronz baldachinos oltár faragványait Ludwig Schadler készítette. A padlómozaik Johann Odorico munkája. A festést Glaser János budapesti cége kivitelezte. A templom lábazatát és az ablakok homokkő faragásait Lehr Alajos készítette el. A szentély negyedgömb boltozatának, valamint a kripta kupolájának mozaikdíszítését Rudolf Fuchs tervezte, és egy „tiroli glasmalerei” kivitelezte. A kripta egyszerűbb faragási munkáival (lábazat, ablakkeret, bejárat) Kovács Sándort bízták meg. Utólag, a 20. század második felében helyezték el az oltárarchitektúrába a carrarai márványból készült feszületet, amely Fadrusz János művének a kópiája.

Az épületegyüttes 1902-re készült el teljesen. Felszentelése nagy eseménynek számított a kis faluban, emléklapot készítettek róla, és már előzetesen egy vörösmárvány emléktáblát helyeztek el a nyugati falon a megrendelő, az építész, és a szentelő főpap megnevezésével. A helytelen latinsággal fogalmazott szöveg téves adatokat közöl, miszerint a felszentelést a nagyváradi püspök végezte június 7-én. A megnevezett Schlauch Lőrinc püspök az esemény előtt néhány héttel elhunyt, így a szertartást végül Radnai Farkas nagyváradi segédpüspök vezette, de a tábla ekkor már készen volt.

A kriptában nyugszanak: az utóbb Gerláról átszállított Wenckheim Rudolf, Wenckheim Dé-

A dobozi kápolna

nes, ifj. Wenckheim Rudolf (1897–1899), valamint Steib János dobozi plébános és testvére, Mária. Néhány éve helyezte el a családi sírboltban az Angliából Dobozra visszaköltözött grófnő, Wenckheim Jeanne-Marie az édesapjának, Wenckheim Lajosnak, az utolsó dobozi grófnak és feleségének a hamvait. A grófnőnek köszönhetően a templom és a kripta is szép állapotban várja a híveket és a kirándulókat. Megtekintése előzetes bejelentkezéssel lehetséges. 🌿

A kápolna díszítőfestése a karzaton